

Кузьменко Д. О.,
аспірант кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРИРОДА АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

SOCIO-POLITICAL NATURE OF THE ANTITERRORIST OPERATION IN UKRAINE

Стаття присвячена аналізу та розкриттю соціально-політичної природи проведення антитерористичної операції на сході України. Юридичною підставою подій на сході держави є підписаний тодішнім виконуючим обов'язки Президента України О. Турчиновим указ від 13 квітня 2014 р. № 405 «Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Рада нацбезпеки та оборони розпочала широкомасштабну АТО із залученням Збройних сил України.

Результатом АТО є погіршення соціальних та економічних показників розвитку Донецької та Луганської областей, втрата довіри громадян до влади та силових структур, що, у свою чергу, призводить до зниження рівня правової свідомості та правової культури населення, яке проживає на зазначеній території, та навіть тих, хто її залишив. Усе це у своїй сукупності погіршує соціально-політичний, економічний і культурний стан у державі загалом, що є досить небажаним фактором для подальшого розвитку та існування України.

Усе це викликало гостре протистояння силових структур держави, добровольців, волонтерів і всіх небайдужих до долі країни та призвело до тих подій, які мають характер збройного конфлікту. Можна сміливо стверджувати, що все, що відбувається на східній території України, також є ще й наслідком консолідації української політичної нації, наслідком утвердження демократичної правової держави з її силовими структурами та збройними силами для забезпечення воєнної безпеки держави, наслідком боротьби різних систем цінностей у суспільстві, боротьби за демократію та територіальну цілісність, це є наслідок європейського вибору українського народу, вибору, який не влаштує Російську Федерацію та її очільників. Усе це у своїй сукупності й становить соціально-політичну природу антитерористичної операції в Україні.

Ключові слова: АТО, соціально-політична природа, тероризм, гібридна війна, збройний конфлікт, держава.

Стаття посвящена аналізу та раскрытию социально-политической природы проведения антитеррористической операции на востоке Украины. Юридическим основанием событий на востоке государства является подписанный исполняющим обязанности в то время Президента Украины А. Турчиновым указ от 13 апреля 2014 г. № 405 «О Решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 13 апреля 2014 г. «О неотложных мерах по преодолению террористической угрозы и сохранению территориальной целостности Украины». Совет нацбезопасности и обороны начал широкомасштабную АТО с привлечением Вооруженных сил Украины.

Результатом АТО является ухудшение социальных и экономических показателей развития Донецкой и Луганской областей, потеря доверия граждан к власти и силовым структурам, что, в свою очередь, приводит к снижению уровня правового сознания и правовой культуры населения, проживающего на данной территории, и даже тех, кто ее оставил. Все это в своей совокупности ухудшает социально-политическое, экономическое и культурное положение в государстве в целом, что является достаточно нежелательным фактором для дальнейшего развития и существования Украины.

Все это вызвало острое противостояние силовых структур государства, добровольцев, волонтеров и всех неравнодушных к судьбе страны и привело к тем событиям, которые носят характер вооруженного конфликта. Можно смело утверждать, что все, что происходит на территории нашей страны, есть следствием консолидации украинской политической нации, следствием утверждения демократического правового государства с его силовыми структурами и вооруженными силами для обеспечения военной безопасности государства, следствием борьбы различных систем ценностей в обществе, борьбы за демократию и территориальную целостность, это есть следствие европейского выбора украинского народа, выбора, который не устраивает Российскую Федерацию и ее руководителей. Все это в своей совокупности и составляет социально-политическую природу антитеррористической операции в Украине.

Ключевые слова: АТО, социально-политическая природа, терроризм, гибридная война, вооруженный конфликт, государство.

The article is devoted to the analysis and disclosure of the socio-political nature of the anti-terrorist operation in eastern Ukraine. The legal basis for events in the east of the country was signed by the current duty of the President of Ukraine O. Turchinov at that time. Decree of April 13, 2014, No. 405 "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine" of April 13, 2014 "On urgent measures to overcome the terrorist threat and preservation territorial integrity of Ukraine". The National Security and Defense Council launched a large-scale ATO with the involvement of the Armed Forces of Ukraine.

The result of the ATO is the deterioration of the social and economic indicators of the development of the Donetsk and Luhansk regions, loss of citizens' confidence in the authorities and security structures, which in turn leads to a decrease in the level of legal consciousness and legal culture of the population living in the specified territory, and even those who left.

All this provoked a sharp confrontation between the state's power structures, volunteers, volunteers and all those who were not indifferent to the country's destiny and led to events that bear the character of an armed conflict.

One can safely assert that everything that takes place in the eastern territory of Ukraine is also a consequence of the consolidation of the Ukrainian political nation, the result of the establishment of a democratic rule of law with its forces and the Armed Forces as a result of the struggle of different systems of values in society, the struggle for democracy and territorial integrity, this is a consequence of the European choice of the Ukrainian people, a choice that does not suit the Russian Federation and its leaders. All this in its totality forms the socio-political nature of the antiterrorist operation in Ukraine.

Key words: ATO, socio-political nature, terrorism, hybrid war, armed conflict, state.

Постановка проблеми. Суспільно-політичне життя є важливим і невід'ємним елементом у будь-якій країні. Соціально-корисна та політична активність громадян є рушійною силою в процесі державотворення, адже, як показує європейська практика, розбудова демократичної, правової та економічно розвиненої країни є справою не тільки політичних діячів і відповідних державних інститутів, а й, можна сказати, обов'язком кожного свідомого громадянина.

Відповідно, якщо держава опиняється перед загрозою свого існування, прямим обов'язком громадян є захист її незалежності та територіальної цілісності. Так, неочікувано у 2014 р. українське суспільство постало перед загрозою свого демократичного існування, що призвело до незаконної втрати частини території та військових подій на сході держави.

Загалом, локальні війни та конфлікти останніх років у світі, агресія Російської Федерації проти України, спеціальні операції з дестабілізації обстановки в нашій державі продемонстрували, що необхідно брати до уваги сукупність усіх факторів, які мають місце в регіонах постійної дислокації військових частин і районах воєнних дій. Не винятком є й соціально-політичні фактори, які формують соціально-політичну природу антитерористичної операції (далі – АТО) в Україні.

Метою статті є аналіз соціально-політичних факторів, які формують соціально-політичну природу антитерористичної операції на сході України.

Виклад основного матеріалу. Вивченню соціально-політичної природи антитерористичної операції в Україні приділяли увагу такі науковці, як В.І. Осьодло, Л.М. Будагянц, І.П. Рущенко, Н.В. Коваленко, М.В. Цюрупа, О.І. Остапенко, В.І. Шевченко та інші вчені.

Сьогодні наша країна, незважаючи на вкрай складні політико-економічні умови, є на етапі активного реформування соціально-політичного життя. Цей процес досить тривалий та складний і вимагає від громадян країни розуміння, поважного ставлення та сприяння трансформаційним процесам, а також вдалої адаптації та прагнення до якісних змін, що дасть можливість удосконалити й покращити якість життя всього суспільства.

Україна до 2014 р. входила до групи тих країн, які за історію свого існування не мали досвіду збройних конфліктів. Проте якщо розглядати всю історію становлення української державності, то побачимо, що із самого початку цей шлях був не простим і супроводжувався постійними війнами та протистояннями. Наприклад, свого часу, у грудні 1917 р., українська політика керованого В. Леніним уряду Радянської Росії призвела до оголошення війни Українській Народній Республіці. Наслідком цієї війни, яка завершилася восени 1920 р., стало силове запровадження в Україні комуністичного режиму та включення її до складу СРСР. Відтоді будь-які форми українського національно-визвольного руху – чи то вимоги культурної автономії, чи то збройна боротьба УПА – радянська Росія рішуче придушувала, а його учасників жорстоко карала [3].

Тож бачимо, що у відносинах Росії щодо України практично нічого не змінилося, і сьогодні ми маємо збройну агресію з боку Російської Федерації, яка триває уже не один рік і сприяє ряду серйозних економічних, політичних і соціальних проблем та одночасно породжує нові.

Відповідно, реакцією Української держави на такі дії агресора стало військове протистояння, яке офіційно з 13 квітня 2014 р. має назву антитерористичної операції та здійснюється з метою зупинення терористів і сепаратистів.

Як стверджують аналітики, з проголошенням Україною вибору європейського шляху розвитку й намірів про приєднання до ЄС перед нею постала військова загроза з боку одного з гарантів її безпеки, за Будапештським меморандумом, що розуміли та озвучували як іноземні, так і вітчизняні експерти. Проте в країні ще не було ані спільної політичної волі, ані політичного суб'єкта, спроможного адекватно відреагувати на виниклу загрозу. Навпаки, роки незалежності (принаймні до 2014 р.) відзначилися поступальним знищенням військової потуги держави та безупинними спробами підірвати авторитет Збройних сил в очах суспільства. З одного боку, це чинилося планомірно, з іншого – через відсутність державницького стратегічного мислення й брак необхідних управлінських компетенцій, через убачання в Збройних силах лише «економічно обтяжливого інституту» або ж джерела збагачення через розкрадання їхнього майна. Стан справ змінився із соціальним вибухом – антикорупційною революцією, Революцією гідності, у якій згуртувалася в єдність політична українська нація, що було несподіваною та неочікуваною подією як для зовнішнього оточення країни, так і для владних еліт, й навіть для опозиційних сил. Попри «теорію змови», проти яких свідчать масштабність, масовість, соціальний склад активних діячів і груп підтримки сил спротиву, перебіг подій Революції гідності мав спонтанний самоорганізований і некерований зовні характер [3].

Важко не погодитися із зазначеною думкою В.І. Осьодло, адже ми ще раз переконаємося, що всі вказані вище події мають також і соціально-політичний характер, що у своїй сукупності й призвело до появи в житті українського суспільства та держави такого явища, як антитерористична операція.

Якщо аналізувати правову природу подій на сході нашої держави, то їхньою юридичною підставою є підписаний тодішнім виконуючим обов'язки Президента України О. Турчиновим указ від 13 квітня 2014 р. № 405 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Рада нацбезпеки та оборони розпочала широкомасштабну АТО із залученням Збройних сил України [2].

Необхідно зазначити, що у вітчизняному законодавстві на найвищому рівні закріплено чітке поняття АТО; так, згідно із ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» антитерористична

операція – це комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності [1].

Також вітчизняний законодавець передбачив і прописав поняття тероризму, під яким варто розуміти суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, або погрози вчинення злочинних дій із метою досягнення злочинних цілей [1].

Аналіз досвіду зарубіжних країн дав нам можливість дійти висновку, що тероризм бере свій початок з Ірландської республіканської армії (ІРА), Курдської робітничої партії, «Тигри визволення Таміл-Іламу» (Шрі-Ланка), «Аль-Каїди» (міжнародної організації ісламських екстремістів) та інших. Загальною їхньою рисою є те, що вони відображають прихильність членів до крайніх поглядів та акцій (екстремізм). Як свідчить аналіз дій екстремістів, їхні акції заздалегідь сплановані та, як правило, спрямовані на залякування якомога більшої кількості людей, спричиняють тяжкі наслідки або створюють загрозу спричинення таких наслідків для досягнення поставлених цілей [5, с. 136].

Проте, як би не називалися події, про які йдеться, результатом їх є погіршення соціальних та економічних показників розвитку Донецької та Луганської областей, втрата довіри громадян до влади та силових структур, що, у свою чергу, призводить до зниження рівня правової свідомості та правової культури населення, яке проживає на зазначеній території, та навіть тих, хто її залишив. Усе це у своїй сукупності погіршує соціально-політичний, економічний і культурний стан у державі загалом, що є досить небажаним фактором для подальшого розвитку та існування України.

Бойові дії, які відбуваються на сході країни, як уже зазначалося, значно погіршили економічний стан країни та сприяють економічній кризі, яку без допомоги євроспільноти подолати досить важко. Та поряд із зазначеними проблемами не менш важливими є і соціально-політична та гуманітарна обстановка в регіоні.

Так, варто зауважити, що під соціально-політичною обстановкою треба розуміти певну сукупність ситуацій і проблем, які виникають у певний період часу на певній території чи в регіоні країни та зумовлені наявністю історичних, культурних, релігійних, внутрішньополітичних, міжнаціональних розбіжностей та інших суспільних факторів.

Зрозуміло, що вказана обстановка сама по собі не може виникнути, вона є результатом взаємодії або відсутності такої взаємодії між певними суб'єктами, а саме між органами державної влади та місцевого самоврядування, між політичними партіями та рухами; не є винятком різного роду об'єднання та

блоки, а також засоби масової інформації та громадськість загалом.

Серед гуманітарних умов і проблем одним із найважливіших є внутрішнє переміщення жителів Донецької та Луганської областей на мирні території як з офіційною реєстрацією, так і без неї. Це, у свою чергу, призводить до непланового перенаселення окремих адміністративно-територіальних одиниць країни, вимагає наявності відповідного житла, робочих місць і належного соціального забезпечення. Такі обставини створюють надмірне навантаження на органи місцевого самоврядування та місцеві бюджети, що ускладнює й так досить не просту економічну ситуацію в кожному регіоні та в країні загалом. Також не менш важливим моментом є надання медичних та освітніх послуг для осіб, які є переселенцями, оскільки ці сфери також активно реформуються й вимагають дотримання певних умов для надання відповідних послуг. Наприклад, відповідно до нових вимог вступу до шкільного закладу, необхідно, щоб дитина, яка разом із сім'єю має статус переселенців, ще й була офіційно зареєстрована разом із батьками за конкретною адресою, тобто мала відповідну прописку, яка належить до територіального розміщення цього навчального закладу. А оскільки отримати прописку практично нереально, то й потрапити до відповідного закладу освіти стає проблематично. Те ж саме стосується й надання медичних послуг.

Не менш важливими поряд із зазначеними є й політичні переконання та вподобання населення, яке проживає на території проведення АТО, та в державі загалом, адже різкі розбіжності можуть тільки ускладнювати і так украй важку обстановку та призводити до різного роду соціальних конфліктів, що й сталося у принципі на самому початку так званої «гібридної війни» в Україні.

Взагалі, якщо говорити про саме розуміння поняття конфлікту, то він сам по собі не виникає. Конфлікт є наслідком певних розбіжностей у певних верствах населення, які проживають на конкретній території. Причиною конфлікту може бути відсутність будь-яких цінностей і низький рівень правової культури суспільства, відсутність відчуття патріотизму, а також розбіжності щодо цілей існування суспільства загалом. Окрім того, до причин конфлікту варто віднести й бідність як наслідок низьких доходів населення, високий рівень безробіття молоді, проникнення організованої злочинності в урядові структури, сепаратистські тенденції, спрямовані на руйнування цілісності держави.

Складні соціально-політичні події, що відбуваються в Україні, є наслідком конфлікту, що вкрай негативно позначається на життєдіяльності великої кількості населення країни. Добре відомо, що під час загострення соціально-політичної ситуації, наявності конфлікту на макрорівні соціуму зростають конфлікти та насильство на мікрорівні – родини, колективу, громади, міжособистісних зв'язків. Усе це у своїй сукупності створює негативну соціально-правову обстановку в державі.

Повертаючись до події 2014 р, зазначимо, що вони супроводжувалися вибухом саме відкритих соціальних конфліктів насильницького характеру, які були штучно створеними, заздалегідь підготовленими, можна сказати, навіть ситуативними, які з незначимих, можна сказати, не серйозних перетворилися на видимі та гарячі.

Тож ми погоджуємося з думкою І.П.Рущенко, який констатував, що у 2014 р. агресор на першому етапі використав тактику керованого хаосу, що передбачала руйнування соціального порядку в державі, використання «м'якої сили», активізацію «п'ятої колони», максимальне загострення соціальних конфліктів на театрі воєнних дій як шлях до захоплення АРК Крим і восьми областей на сході та півдні України [4, с. 155].

Усе це викликало гостре протистояння силових структур держави, добровольців, волонтерів і всіх небайдужих до долі країни та призвело до тих подій, які мають характер збройного конфлікту, основною метою якого є захист територіальної цілісності та недоторканності держави, прав, свобод та інтересів її громадян, а також права на самовизначення.

Можна сміливо стверджувати, що все, що відбувається на східній території України, також є ще й наслідком консолідації української політичної нації, наслідком утвердження демократичної правової держави з її силовими структурами та збройними силами для забезпечення воєнної безпеки держави, наслідком боротьби різних систем цінностей у суспільстві, боротьби за демократію, це є наслідок європейського вибору українського народу, вибору, який не влаштовує Російську Федерацію та її очільників. Усе це у своїй сукупності й становить соціально-політичну природу антитерористичної операції в Україні.

Висновки. Отже, зважаючи на все вищезазначене, ми дійшли висновку, що соціально-політична природа антитерористичної операції в Україні має як національне, так і міжнародне значення, оскільки на національному рівні це, перш за все, боротьба за власну державність, незалежність і відновлення територіальної цілісності, а на міжнародному – це відновлення міжнародно-правового становища, стабілізація міжнародних партнерських відносин, що вкрай важливо для нашої держави та її подальшого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.
2. Указ Президента України від 13 квітня 2014 р. № 405 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Офіційний веб-портал. Відділ баз даних нормативно-правової інформації. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/405/2014>
3. Осьодло В.І., Будагьянц Л.М. Соціально-політичний контекст війни на сході України. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/4343/1/Осьодло%20В.pdf>
4. Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Х.: ФОП Павленко О.Г., 2015. 268 с.
5. Коваленко Н.В. Правовий режим антитерористичної операції. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 2. Т. 2. 189 с.
6. Каппен Ф. Путін веде в Україні гібридну війну. Інтерв'ю «Радіо Свобода» 26.04.2014. Підготовлено Корнієнко С. URL: <http://www.radiosvoboda.org/articleprintview/25363591.html>.
7. Осьодло В.І., Л.М. Будагьянц Культурно-політична самоідентифікація громадян у східних областях України. III Всеукраїнський психологічний конгрес з міжнародною участю «Особистість у сучасному світі» (20–22 листопада 2014 р.). К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. С. 443–447.